

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 7

*Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Державне управління та місцеве самоврядування в Україні
в контексті європейської інтеграції”,
м. Київ, МАУП, 17 листопада 2011 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2012

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 11 від 21.12.11)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соціальних наук, проф.;
В. В. Утвенко, канд. іст. наук, доц.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф.;
М. В. Чечетов, д-р наук держ. упр., проф.;
Н. П. Ярош, д-р наук держ. упр.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 7: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Державне управління та місцеве самоврядування в Україні в контексті
європейської інтеграції”, м. Київ, 17 листоп. 2011 р. / редкол.: А. М. Подо-
ляка (голова) [та ін.]. — 2012. — 382 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної
конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становлен-
ню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у
різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів
і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і су-
спільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Курчина Т. О.

Державне управління забезпеченням
інформаційної безпеки:
організаційно-правовий аспект 248

Левандовська Н. М.

Удосконалення методів планування
виробництва та реалізації продукції
на підприємстві 252

Маяцька О. Ю.

Соціально-психологічна взаємодія
студента і студентської групи
в аспекті формування стандартів
спільної поведінки 255

Медвідь М. Ф., Ольховик А. А.

Соціальна політика в Україні:
теорія і практика 262

Носуля О. П.

Необхідність упровадження засад
світового досвіду з проблем
організованої злочинності
та корупції в Україні 267

Пилипишин С. С.

Управління фінансами фізичних осіб .. 274

Проценко І. О.

Державний вимір освітньої
парадигми 277

Радзімовська С. Ф.

Європейська інтеграція та суверенітет
національних держав 283

Січкарь О. М.

Аналіз економічного потенціалу
підприємства 286

Стогний Е. М., Крець А. М.

Трансформація природної
и политической рент 290

Тимошин Ю. В.

Методологія аналізу державного
управління в класичних і сучасних
державно-правових дослідженнях 293

Третяк О. Л.

Служба безпеки України в системі
державного управління України 300

Чайковська Л. В., Сацевіч В. О.

Міжнародно-правова та економічна
парадигма сучасного ринку
паливно-енергетичних ресурсів 304

Бабак А. К.

Політичний режим та механізм
державного управління в Україні 308

Бурла С. С.

Підвищення соціального захисту
державних службовців як умова
забезпечення їх діяльності 312

Вахній О. В.

Основні напрями державного
регулювання суспільної моралі
в Україні 315

Гулай Л. А.

Гендерний аспект проблеми насильства
над жінками в сім'ях 319

Дубова О. О.

Реформування системи місцевого
самоврядування в умовах
євроінтеграції України 321

Сірик А. О.

Становлення правової держави
в Україні 324

Сурженко М.

Проблеми розподілу владних
повноважень в Україні
в умовах євроінтеграції 327

Черненко Ю. С.

Роль спадщини Іммануїла Канта
для становлення сучасної
української держави 330

Алжум Майсара

Інформаційна діяльність
у сфері державного управління 335

Бушин О. О.

Політична освіта в Україні
в сучасних умовах 338

Костенко А. Ю.

Регіональна політика
в Україні 340

Содель Ю. В.

Виконавча влада і місцеве
самоврядування в умовах становлення
правової держави в Україні 343

Медвідь Ф. М., Кулявець А. В.

Формування владної еліти
в Україні: питання теорії
і практики 346

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ СТУДЕНТА І СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ СТАНДАРТІВ СПІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 7, с. 255–261

Проблема соціально-психологічної взаємодії у студентській групі становить один з невід’ємних елементів загального вивчення динаміки та закономірностей розвитку групової поведінки, що є одним з найважливіших питань сучасної соціальної психології. Актуальність аналізу цієї проблематики зумовлюється тим, що з погляду сучасної соціальної психології, студентська група — це соціальна група або середовище, де люди об’єднуються в рамках навчальної та професійної діяльності. Життєдіяльність такої групи може тривати приблизно 4–6 років [1]. Це група, де живе і діє особистість, яка постійно вступає у безпосередні міжособистісні контакти. Студентська група, як будь-яка інша група, включає в себе ті психологічні властивості, які є характерними для всіх соціальних груп, тобто: наявність спільних цілей для людей, об’єднаних у групу; спільну діяльність усіх членів групи заради досягнення групових цілей; норми групового життя та діяльності, що регулюють поведінку кожного члена групи; офіційну структуру взаємовідносин, які виникають у процесі вирішення по-

ставлених перед групою завдань; неофіційну систему стосунків міжособистісного характеру; координацію дій щодо зовнішнього середовища; ідентифікацію членів групи себе з одними й тими самими об’єктами [2]. При цьому аналіз формування стандартів спільної поведінки у студентській групі дає можливість не просто краще “вписати” такий тип групової поведінки у загальну теорію соціально-психологічного розвитку малих груп, а й чітко встановити цілий ряд специфічних закономірностей, які притаманні цьому типу групової соціально-психологічної взаємодії. Значущість та актуальність реалізації цього завдання не може ставитись під сумнів ані в теоретичному, ані в практичному аспекті.

Слід наголосити, що поряд із загальними ознаками, студентську групу відрізняють специфічні особливості, насамперед ті, що пов’язані з підготовкою до майбутньої професії й орієнтовані на навчання. Потрібно зазначити, що особистість як суб’єкт внутрішньогрупових відносин є безпосереднім учасником розвитку колективу. Тобто, вона може входити до активу студентської групи або просто

бути її рядовим членом. Але, перебуваючи у групі, студент займає певне становище, при цьому зберігаючи свій соціальний статус. Таким чином, сприйняття та групова оцінка особистості визначається тим, наскільки сама особистість є прогресивною та діяльною. При цьому не менш важливими є загальна спрямованість, ступінь доброзичливості особи, яка перебуває у студентській групі. Активні пошуки свого місця в житті, плани на майбутнє на основі визначення покликання — усе це створює особливу соціальну ситуацію формування особистості у цей віковий період. Для особистості в цей момент неабиякої актуальності набувають фундаментальні завдання соціального та особистісного самовизначення [3]. Багатогранні аспекти цього періоду знайшли відображення у працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, К. Ушинського, І. Кона та інших авторів. Як правило вчені розглядають студентський вік з точки зору соціальної позиції особистості.

Утім, не можна не звернути увагу й на те, що саме у цей період збагачується емоційна сфера студентів. Нові емоції виникають не тільки завдяки конкретним об'єктам, а й через стосунки з іншими людьми, різними видами діяльності, їх змісту, що дає підстави адекватно сприймати чи не сприймати норми поведінки, сформовані колективом. Особливо загострюються почуття, пов'язані з усвідомленням власного "Я". Однак найважливішим процесом, що відбувається з молодого людиною у стінах ВНЗ, є остаточне формування структури цінностей, які є регулятором

людської життєдіяльності, що відображає у своїй структурній побудові і змісті особливості об'єктивної реальності та визначають відмінні риси її соціального образу [4]. За період навчання ціннісні орієнтації особистості набувають завершених обрисів. При цьому відбувається інтеграція професійно орієнтованих цінностей, які передає суспільний інститут ВНЗ, із загальними, отриманими в сім'ї, школі та неформальних групах, що є передумовою досягнення особистістю зрілості, майстерності та професіоналізму. Отже, студентство — це не тільки суб'єкт соціалізації, а й свідомий, творчий суб'єкт життєдіяльності, своєрідна субкультура, яка наділена власним світоглядом, мовою, традицією, структурою, функціями, тобто тими нормами та стандартами, які виникли внаслідок спілкування, діяльності та взаємодії самих членів групи.

Активна участь студентів у громадсько-політичних галузях життєдіяльності суспільства, у трудовій, сімейній сфері сприяє трансформації цінностей молоді та набуттю нею нового соціального досвіду, який приводить до виникнення нових норм та стандартів суспільства. Усе це відбувається через входження індивіда до груп, у яких існують численні зв'язки, система спілкування як усередині — між учасниками групи, так і ззовні. Тобто, групу формують люди, які часто взаємодіють між собою, вважають себе членами однієї групи, розділяють загальні норми групи, беруть участь у виконанні спільної діяльності, досягненні спільної цілі [5]. Ставши членом групи, студенти наділяють свого товариша певними

характеристиками: активним спільним досягненням щодо загальної цілі, яка є головним завданням групи; емоційними взаємовідносинами між членами групи; специфічністю групової культури; сприяє формуванню загальноприйнятих групових норм та стандартів поведінки. Хоча, відносно особистості студента студентська група також виконує ряд функцій, зокрема: а) залучає особистість до соціальних, моральних, естетичних та інших цінностей, які формує саме суспільство; б) виховує та коригує особистість (хоча в більшості випадків формує себе та своє оточення сама ж особистість).

Отже студентська група в соціумі є одним із основних чинників, де формуються норми та стандарти поведінки. Вони розвиваються і встановлюються колективом, згідно з поглядами і зразками поведінки, притаманних членам цього колективу, що і є тими нормами, які регулюють взаємодію між ними. Ці правила можуть бути навіть не поміченими членами групи, доки їх не буде порушено. Вони є загальноприйнятими, незалежно від бажань самих студентів. Але залежно від обставин, норми можуть видозмінюватись. Тобто ситуації, де група є успішною, значно скріплюють встановлені норми, і навпаки, коли група не є успішною, норми є нестійкими і часто-густо видозмінюються. Як зазначають Картрайт і Зандер, норми мають властивість як розвиватись, так і зберігатись [6]. Вивчаючи функції групових стандартів і норм, вчені зробили висновки, що норми є координуючими елементами, які сприяють виживанню групи. Водночас групові норми, як ствер-

джують Уїлк і Міртенс, ліквідовують два типи конфліктів у групі: когнітивні і конфлікти інтересів. У випадку когнітивних конфліктів норми усувають проблеми, що пов'язані з конвергенцією зближення пізнавальних здібностей членів групи, необхідних для групового просунення, оцінки соціальної реальності і вироблення колективного уявлення про групове оточення. Інша функція норм — розв'язання конфліктів інтересів. Для групи прийнятними є кілька цілей, таких як привілеї, набуття статусу і грошова винагорода. Але іноді між членами групи може виникати жорстка конкуренція, здатна викликати відокремленість певних членів групи; якщо всі члени групи схильні до виказування своїх більш низьких результатів, тоді група схильна розвивати і підтримувати колективні правила щодо розв'язання подібного роду конфліктів. Більшість правил мають функцію запобігання можливим зіткненням інтересів між її членами. Хоча найголовнішими у групі є система зв'язків між її членами. На думку Л. Орбан-Лембрик, структура малої групи, зокрема студентської, визначається як сукупність зв'язків, що складаються між членами групи [7]. Тому основними сферами активності студентів в академічній групі є спільна діяльність і спілкування.

Студентська група пов'язана з таким видом діяльності, як навчання у ВНЗ, де студенти опановують низку нових дисциплін для свого подальшого професійного становлення. Цей процес відбувається за допомогою засобів спілкування (діалоги, дискусії різного роду, монологи), які спрямовані на здобуття теоретичних

знань, умінь та навичок. Тому діяльність студентів у цей період набирає системного характеру. Предметом його аналізу є взаємодія між викладачем та студентом, і не тільки, процес навчання відтворює характер взаємин у студентській групі, а саме формування феномену “ми-почуття”. Виходячи з цього, Л. Орбан-Лембрик виокремлює складові соціально-психологічного компонента навчальної діяльності, що впливають на процес соціалізації молодих людей у цей період: проблеми адаптації студентів до умов навчальної діяльності; особливості створення соціально-психологічного клімату в студентській групі; взаємозв’язок студента та викладачів; соціально-психологічні бар’єри студентів, зумовлені навчанням; типи спілкування та діяльності на рівні “педагог–студент”, “педагог – студентська аудиторія”; проблеми міжособистісних конфліктів; етнопсихологічні особливості спілкування у процесі навчання та взаємодії; особливості прояву десоціалізаційних впливів на молоду людину [8].

Студентам, як вважає Л. Орбан-Лембрик, притаманна відповідність зовнішніх стандартів. Це свідчить про те, що студенти у групі, міжособистісний статус яких значно нижчий, ніж у тих студентів, які менше часу приділяють навчанню, але в яких добре розвинені комунікативні здібності, потрапивши в нову систему соціалізації, відтворюють вже звичні їм стандартизовані норми та певні стереотипи поведінки: орієнтуються на групу і керуються її думкою у своїх вчинках. Така поведінка серед студентів буде вважатися конформною. Саме вона стає перешко-

дою до успішного навчання: студент соромиться піднімати руку на семінарських заняттях, ставити різного роду запитання, щоб не викликати негативної реакції у студентській групі тощо. Така позиція особистості у групі призводить до пасивності в освоєнні соціально-психологічного простору вищого навчального закладу та виникнення стратегій неуспіху. Успішною у студентській групі адаптація вважатиметься у тому випадку, коли у групі панує позитивний соціально-психологічний клімат. Це морально-психологічний настрій, який відтворюється у взаєминах членів групи; умови, що створюють ефективний процес навчальної діяльності та сприятливу атмосферу для формування тих чи інших стандартів поведінки, якими в подальшому буде керуватись студентська група. Позитивними ознаками соціально-психологічного клімату у групі вважаються: наявність позитивної перспективи для групи та для кожного її члена; довіра та висока вимогливість членів групи один до одного; можливість вільного висловлювання; достатня поінформованість членів групи про цілі та завдання, що стоять перед групою; відсутність психологічного тиску як усередині групи, так і ззовні; задоволеність від процесу спілкування з членами групи. Позитивний соціально-психологічний клімат у студентській групі сприяє задоволенню у студентів потреби у спілкуванні, позитивному ставленню студента до навчання, розкриттю індивідуальних рис особистості.

Також важливим моментом, що впливає на формування стандартів поведінки в студентських групах, є

етнопсихологічні особливості їх членів. Оскільки до груп входять індивіди різних національностей, це приводить до формування різноманітних форм міжособистісних стосунків, обумовлених специфікою різних культур, мовою, традиціями, звичаями. За умов міжетнічної взаємодії, у студентській групі можуть виникати проблеми, пов'язані з національними установками, стереотипами поведінки, сприйманням людьми один одного. Спостерігаючи за студентською аудиторією, можна побачити, що студенти різних національностей стикаються з проблемами нерозуміння певних традицій, установок, мовних бар'єрів тієї країни, де знаходиться ВНЗ. Їм притаманні сором'язливість, нервовість, що іноді навіть спричиняє агресивність [9]. Тому, шукаючи нові шляхи виходу з ситуацій непорозуміння, потрібно створювати основу для адаптації студентів до нових соціокультурних та етнопсихологічних обставин, які вимагають певної гнучкості й відмови від традиційних правил і норм спільної діяльності та взаємодії.

Традиційно вважається, що в суспільстві колективна чи групова діяльність є більш ефективною, ніж індивідуальна. У більшості випадків це так, якщо брати до уваги тільки фізичну роботу. Але в цьому питанні виникає і ряд проблем. Зокрема, коли люди працюють разом (мається на увазі студентська група), зростає ймовірність того, що індивідуальні можливості і самі люди працюють не на повну силу. Це явище в соціальній психології отримало назву "соціальна ледачість". Його засновником став французький учений-аграрій М. Рін-

гельман, який досліджував і порівнював продуктивність праці у сільському господарстві. Він спостерігав якою буде ефективність тваринної, людської і машинної тяги при переміщенні вантажу. Ним було встановлено, що двоє людей тягнули значно менше, ніж по одному. З групою із трьох і більше чоловік відбувалась аналогічна картина. Сучасні дослідники, аналізуючи цю ситуацію, дійшли висновку, що "ефект Рінгельмана" пояснюється не стільки відсутністю координацій, скільки відсутністю бажання працювати на повну силу в умовах групи. Серед основних причин виникнення поняття "соціальної ледачості" варто відзначити такі:

- по-перше, у ряді досліджень студентам було запропоновано аплодувати якомога сильніше або кричати разом з групою, наодинці і в парі. За цих умов соціальна ледачість проявилась у всіх випадках, і підсилювалась саме тоді, коли збільшувалась кількість членів групи, тобто всі учасники вважали себе активними діячами цих подій;

- по-друге, однією з причин соціальної ледачості, як вважають К. Вільямс, С. Харкінс і Б. Латане, є той факт, що індивіди начебто розчиняються у великій групі. Тобто людина, діяльність якої не привернула увагу інших, чи не зафіксована іншими, працює з меншою відповідальністю, оскільки більшість людей хотіли б, щоб їх помітили й оцінили. В умовах групи важко кожному її члену проявити себе, оскільки таких є багато. Тому не дивно, що соціальна ледачість практично не проявлялася в експерименті К. Вільямса тоді, коли він пообіцяв своїм респондентам, що

буде відзначатися особистісний вклад кожного у спільну діяльність [10];

- по-третє, важлива причина соціальної ледачості криється в деіндивідуалізації, яка може знижувати індивідуальну продуктивність. Зокрема, перебуваючи в умовах анонімності, людина може просто хитрувати і відлучатися від роботи, враховуючи той момент, що можуть працювати інші. Але, якщо навіть одна людина з групи буде ухилятися від участі у спільній діяльності, то в інших членів групи виникне також бажання ухилятися від роботи, саме в таких випадках соціальні лінощі проявляються сповна. Відомим сучасним психологом Н. Семечкіним було виявлено ряд умов, за яких витрати групової діяльності, викликані соціальною ледачістю і недостатньою координацією, можуть бути зведені до мінімуму. Серед них він виокремлює такі: незвичні важкі проблеми, що спонукають групу та кожного учасника групи зокрема працювати на повну віддачу; зацікавленість всіх учасників групи в кінцевому результаті; наявність не тільки важкого, а й цікавого для всіх завдання; наявність спеціальної домовленості у групі працювати на повну силу; наявність загальногрупового еталону діяльності і продуктивності, до якого прагнули б усі члени групи.

Отже, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо сформулювати такі висновки. По-перше, студентська група є основним чинником, де формуються певні стандарти і норми поведінки, оскільки студенти, які постійно перебувають у цій групі, мають тісні взаємостосунки один з одним. За таких умов

студентська група сприятиме формуванню певних соціальних норм, які є тими правилами, що регулюють поведінку та стосунки, визначають права та обов'язки кожного індивіда зокрема. По-друге, групові норми існують для контролю в стихійних (неформальних) групах, де індивіди, які є найбільш конформними, спонтанно виконують роль контролера. Такі ролі, як правило, пов'язані з особистісними рисами. Вони потрібні для підтримки безпеки, збереження групи та її репутації. По-третє, якість комунікабельних зв'язків у студентській групі може відзначатися кількістю потреб, які людина задовольняє у процесі взаємодії. Цей процес відбувається за допомогою спілкування, який є двостороннім: групові норми та цінності мають вплив на такий процес, а особливості спілкування впливають на життєдіяльність студентської групи.

Література

1. Ковалев Г. А. Основные направления использования методов активного социального обучения в странах Запада // Психол. журн. — 1989. — № 1. — С. 15.
2. Казмиренко В. П. Социальная психология организаций. — К.: МЗУУП, 1993. — С. 204.
3. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1968. — С. 42.
4. Бех І. Д., Павелків Р. В. Ціннісна система як критерій особистісного виміру // Українська психологія: сучасний потенціал. Матеріали Четвертих Костюківських читань (25 вересня 1996 р.). — К.: Вид-во ДО-К, 1996. — С. 58.

5. *Перспективы социальной психологии*. — М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. — С. 133.
6. *Там само*. — С. 137.
7. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Соціальна психологія: Посібник. — К.: Академвидав, 2003. — С. 201–203.
8. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Соціальна психологія: У 2 кн.; Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. — К.: Либідь, 2004. — С. 302.
9. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Група як соціально-психологічний феномен // 36. наук. пр.: філософія, соціологія, психологія. — Івано-Франківськ: Плай, 2004. — Вип. 9. — Ч. 1. — С. 106–108.
10. *Тейлор Ш., Пипло Л., Сирс Д.* Социальная психология. — СПб.: Питер, 2004. — С. 417.